

RÓMAI DOKUMENTUMOK XI.

AZ EGYHÁZI KULTURÁLIS JAVAK PÁPAI BIZOTTSÁGÁNAK
DOKUMENTUMA

AZ EGYHÁZI LEVÉLTÁRAK SZEREPE
A LELKIPÁSZTORI ÉLETBEN

RÓMAI DOKUMENTUMOK XI.

AZ EGYHÁZI KULTURÁLIS JAVAK PÁPAI BIZOTTSÁGÁNAK
DOKUMENTUMA

AZ EGYHÁZI LEVÉLTÁRAK SZEREPE
A LELKIPÁSZTORI ÉLETBEN

(Körlevél)

SZENT ISTVÁN TÁRSULAT
az Apostoli Szentszék Könyvkiadója
Budapest 1998

A fordítás alapjául szolgáló mű:
Pontificia Commissione per i beni culturali della Chiesa
La funzione pastorale degli archivi ecclesiastici
Cittá del Vaticano, 2 Febbraio 1997

Fordította:
Bertus Ildikó

Lektorálta:
Dr. Varga Lajos

Sorozatszerkesztő:
Dr. Németh László
a Pápai Magyar Intézet rektora

Minden jog fenntartva,
beleértve a bármilyen eljárással való
sokszorosítás jogát is

ISBN 963 360 615 2 összkiadás
ISBN 963 361 037 0 XI. kötet

Szent István Társulat
1053 Budapest, Kossuth Lajos u. 1.
Felelős kiadó: Dr. Ákos Géza igazgató
Készült a szegedi Agapé Nyomdában,
2 A/5 ív terjedelemben

FÓTISZTELENDŐ BÍBOROS ÉS PÜSPÖK URAK!

Az Egyház ezeréves történelme során sokféle lelkipásztori kezdeményezést indított el az Evangélium hirdetésének kizárólagos szándékával, alkalmazkodva az egymástól oly nagyon különböző természetű kultúrákhoz. A létrehozott művek emlékei tanúskodnak a hívők azon megfelelő javak keresése céljából tett szüntelen erőfeszítéseiről, hogy keresztény ihletésű kultúrát hozzanak létre a teljes emberi személy fejlesztése céljából, amely evangelizálásának nélkülözhetetlen előfeltétele.

Majd ezen kulturális javak létrehozásán túl az Egyház érdekeltté vált azok pasztorális felhasználásában, és ebből következően annak védelmére, melyet saját missziójának kifejezése és megvalósítása érdekében hozott létre. Ez utóbbi szemponthoz tartozik a levéltárak segítségével végzett sok és külfönte lelkipásztori tevékenység emlékének megőrzése és ápolása. Az Egyház *gondolkodásában a levéltárak valóban a keresztény közösségek emlékezetének helyei és az új evangelizáció kulturális tényezői*. Tehát elsődleges fontosságú kulturális értékének sajtóssága abban rejlik, hogy megörökíti az Egyház századok során az őt alkotó egyes valóságokban megtett útját. Amennyiben az emlékezet helyei, rendszerezetten össze kell gyűjteniük valamennyi adatot – mellyel az egyházi közösség tagolt története íródott –, megfelelő értékelési lehetőségeket nyújtson az elért eredményekre, a mulasztásokra, a hibákra, valamint arra vonatkozóan, hogy mi minden történt. Sajtó múltjának dokumentumokra és nem előítéletekre alapozott tanulmányozása „emberiségben tapasztaltabbá” teszi az Egyházat, mivel megismerteti történelmi jelentőségét és egyidejűleg lehetővé teszi, hogy felismerje a maga szükségyszerűségében sokféle és folyamatos munkálkodását az inkulturáció és a kultúrák átalakítása tekintetében. A dokumentálható dolgok megfontolt összegyűjtését lehetővé tevő kutatás azt a célt szolgálja, hogy megmutassa a Hagyomány összetevőire alapozott jövőt, ahol az emlék egyben prófécia is. A Chartres-i iskoláról való boldog visszaemlékezésre átváltva azt mondhatjuk: óriásoknak érezzük magunkat, annak ellenére, hogy törpék vagyunk, amennyiben tudatában vagyunk annak, hogy mögöttünk generációk vannak, akik megelőztek minket az egy hit jelében. A történelmi források valójában egy megszakítatlan, folytonos rendszerbe foglalják az Egyházat. Ez Jézus üzenetéből indul, az első apostoli közösség írásain át rengeteg képen keresztül jut el hozzánk, melyek

valamennyi részegyház és az egyetemes egyház evangelizációs fejlődését dokumentálják. A dokumentált anyag védelmezésére és értékelésére tett erőfeszítéseinknek számos történelmi körülmény kegyetlenségével kell tehát szembeszállnia – melyek a gondviselésnek köszönhetően nagy vonalakban nem pusztították el az események emlékét – azért, hogy azt az Egyház *hic et nunc*-jában felhasználhassák.

Ami a különleges tartalmakat illeti, a levéltárak megőrzik az egyházi közösség történelmi fejlődésének forrásait, illetve a liturgikus és szentség, nevelő és segítő tevékenységre vonatkozó forrásokat, továbbá azt, hogy mely klerikusok, világi hívők, a megszentelt élet intézményeinek és az apostoli élet társaságainak tagjai tevékenykedtek a századok során és tevékenykednek mindmáig. Ezek nemritkán megőrzik az általuk megóvott művek létrehozásáról szóló, valamint a különböző közösségek, intézetek és személyek közötti jogi kapcsolatokra vonatkozó dokumentumokat.

A levéltárakat illető kérdésekre vonatkozóan számos pápai megnyilatkozás született, melyek egyébként megőrizték az ő emléküket, példaértékűen a Lateráni bazilika antik és dicső *Scrinium Sanctae Sedis*-ében és a legmodernebb Vatikáni Titkos Levéltárban. Megismétlődtek az általános és az egyházmegyei zsinatok által megadott normák, ahogyan a nemes levéltári hagyományok megszámlálhatatlan példáját találjuk meg a részegyházakban, a Szerzetes Rendekben és a Szerzetesi Társulatokban.¹ Az aktuális, ahogyan már az előző 1917-es² Egyházi Törvénykönyv (1983. január 25.)³ és a Keleti Egyházak Kánoni Törvénykönyve (1990. október 18.)⁴ megadják a gondos megőrzéshez és a levéltári források odafigyelő értékeléséhez szükséges normákat. Az 1923. évtől kezdve aztán a Pápai Paleográfiai és Diplomatikai Iskola Levéltártani képzést nyújt, melyért az intézmény felvette a VATIKÁNI PALEOGRÁFIAI, DIPLOMATIKAI ÉS LEVÉLTÁRI ISKOLA hivatalos nevet. Emellett meg kell említeni a II. János Pál pápa által 1988. június 28-án a Klérusi Kongregáción⁵ belül alapított MŰVÉSZETI ÉS TÖRTÉNELMI ÖRÖKSÉG MEGŐRZÉSÉNEK PÁPAI BIZOTTSÁGÁT és az ezt követő reformot, melyért a fent nevezett MŰVÉSZETI ÉS TÖRTÉNELMI ÖRÖKSÉG MEGŐRZÉSÉNEK PÁPAI BIZOTTSÁGA a római pápa akarata szerint saját önállóságának elnyerésével felvette az EGYHÁZI KULTURÁLIS JAVAK PÁPAI BIZOTTSÁGA nevet.⁶ Ezenkívül II. János Pál pápa a *Pastor bonus* Apostoli Konstitúcióban (1988. június 28.) ellentmondást nem tűrően kijelentette, hogy „a történelmi értékek közül különleges jelentőséggel bír valamennyi dokumentum és jogi eszköz, amely a lelkipásztori életre és tevékenységre

vonatkozik, illetve erről tanúskodik, deklarálta továbbá az egyházme-
gyék, plébániák, templomok és az Egyház által létrehozott egyéb jogi
személyek jogait és kötelezettségeit.”⁷ Maga a pápa az Egyházi Kulturá-
lis Javak Pápai Bizottságának Első Plenárius Ülése alkalmából elmon-
dott programbeszédében visszatért a témához, felvázolva a kulturális
értékek széles skáláját, „melyek az Egyház küldetését szolgálják, me-
lyek közé sorolhatók az egyházi közösségek levéltáraiban őrzött doku-
mentumok”.⁸

A fent nevezett tekintélyes hozzászólásokból és a gyarapodó tudomá-
nyos és történelmi irodalomból kitűnik Isten népének saját történelmére
való figyelemfelkeltését célzó emlékek élő javainak megőrzését szol-
gáló tevékenység iránti egyházi érdeklődés.

Az Egyházi Kulturális Javak Pápai Bizottsága saját részéről többször
tolmácsolta II. János Pál pápa óhaját az Eminenciás és Excellenciás Ér-
sekek és Püspökök felé, hogy az Egyház kulturális értékeire az őket
megillető figyelmet fordítsák, mivel azok a keresztény hagyományok
tanúbizonyosságai és a jelen történelmi pillanatában szükséges új evange-
lizációs tevékenység eszközei. A Püspöki Konferenciák Elnökeinek
küldött első körlevél után (1989. április 10.) a kulturális javakról való
információgyűjtés, és a levéltárak megszervezése céljából gondoskodni
kellt egy második körlevél elkészítéséről az Európai Püspöki Konfe-
renciák Elnökei részére (1991. június 15.) az európai határok elkövetke-
ző megnyitására való tekintettel, megsürgendő a történelmi-művészeti
értékekre vonatkozó dokumentáció leltárba vételét és összegyűjtését.
Ezt követően ez a Bizottság az 1992. október 15-i körlevéllel kívánságá-
nak adott hangot a jövő papjainak megfelelő képzésére vonatkozóan a
filozófiai-teológiai tanulmányaik során a kulturális értékek fontosságá-
ról és szükségességéről a hit kifejezésében és elmélyítésében. Az 1994.
március 19-i körlevéllel azonban felhívta a figyelmet az egyházi könyv-
tárak sajátosságára az Egyház küldetésében. Végül jelen körlevéllel fel
akarja ébreszteni a levéltárakra irányuló érdeklődést, tekintettel azok
kulturális és pasztorális fontosságára, ily módon engedelmessé a pá-
pa azon kívánságának – melyet e Pápai Bizottság Első Plenáris Ülése
tagjainak mondott el –, amely a kulturális értékek öröksége tiszta meg-
őrzésének gondolatát felülmúlva megerősíti, hogy „meg kell valósítani
annak szerves és megfontolt előrevitelét, hogy beillesse az Egyház kul-
turális és pasztorális tevékenységének életáramába”.⁹

1. A dokumentum-örökség továbbadásának egyházi fontossága

A Katolikus Egyház levéltáraiban megőrzött dokumentáció felbecsülhetetlen és értékes örökség. Elég figyelembe venni a levéltárak nagy számát, amelyek a püspöki városokban a püspökök jelenlétének és tevékenységének következtében jöttek létre. A legősibbek közül meg kell említeni a püspöki és plébániai levéltárakat. Ezek a változó történelmi események ellenére sok esetben új, az Egyház intézményi felépítése megvalósítására és annak pasztorális és missziós tevékenysége fejlődésére vonatkozó dokumentumokkal gyarapodtak.

A gyűjtött anyag régisége és fontossága miatt számottevőek a különböző hagyományú monostorok levéltárai. A cenobita élet elsődleges szerepet játszott a vallási létesítmények környékén élő népek evangelizációjában; fontos karitatív és oktatási intézményeket indított útjukra, az antik kultúrát közvetítette és az utóbbi időben szakműhelyek létesítésével gondoskodott a levéltári dokumentumok restaurálásáról. A monostorok levéltárain kívül említésre méltók a szerzetesi társulatok, a megszentelt élet egyéb intézményei, az apostoli élet társaságainak levéltárai jellegzetes helyi, tartományi, nemzeti és nemzetközi felépítésükkel.

Hozzá kell még venni mind a székesegyházi, mind a társaskáptalanok által létrehozott dokumentációt őrző levéltárakat; a klérus nevelő központjainak (mint pl. szeminárium, egyházi egyetemek és különféle felsőfokú intézmények); a hívők régi és jelenkori csoportjainak és társaságainak levéltárait, melyek közül a társulatok sok évszázados múltjuk és érdemeik miatt kiemelkedő helyet foglalnak el; valamint a kórházi és oktatási intézmények levéltárait; a missziós munkák levéltárait, mely tevékenységeken keresztül öltött testet a keresztyényi szeretet apostoli küldetése. Igazából lehetetlen a teljesség igényével felvázolni az egyházi levéltárak geográfiáját, melyek – a kánoni rendelkezések figyelembevételével is – szabályozásukat tekintve önállóak, szervezeti felépítésükben különbözőek, az Egyház kétezere éves történelme során kialakult sajátosságoknak megfelelően.

1.1. Továbbadás mint a hagyomány egy mozzanata

Az egyházi levéltárak a személyeket és eseményeket illetően keletkezett hamisítatlan és spontán dokumentáció megőrzésével az Egyház életének emlékét ápolják és a Tradíció értelmét juttatják kifejezésre. Az ott

összegyűjtött információkkal valóban lehetővé válik az evangelizáció és a keresztény életre nevelés viszontagságainak rekonstruálása. A levéltárak alkotják a vallási élet és a keresztény szeretet sokféle kifejeződési formája történetének megszerkesztéséhez az elsődleges forrást.

A keresztény közösségek és különösképp az egyházi intézmények azon akarata, hogy az apostoli kortól kezdve összegyűjtsék a hit tanúbizonyságait és ápolják azok emlékét, kifejezi a történelem utóbbi időszakában élő Egyház egységességét és folytonosságát. Jézus szavainak és tetteinek az első keresztény közösségnek, a vértanúknak és egyházatyáknak, a kereszténység világban való elterjesztésének becses emléke elegendő motívum az Úr dicsőítésére és arra, hogy köszönetet mondjunk Neki a „nagy dolgokért”, melyeket népének sugalmazott. Az Egyház gondolkodásában a kronologikus emlékezet az üdvösség eseményének összefüggésében (*eventum salutis*) a történések egy lelki újraértelmezéséhez vezet és felveti a megtérés sürgősségét azért, hogy mindnyájan egy legyenek (unut sint).

1.2. A továbbadás mint az evangelizálás emléke

Ezek a teológiai indoklások alapozzák meg, hogy a keresztény közösségek figyelmet fordítsanak és gondoskodjanak levéltáraik megőrzéséről. Az ősi ládákban vagy modern szekrényekben őrzött történeti források lehetővé teszik és elősegítik az események rekonstruálását, és ezért hozzájárulnak a püspökök egyházmegyéjükben, a plébánosoknak plébániájukon, a misszionáriusoknak az első evangelizáció területein, a szerzeteseknek pedig az intézeteikben folytatott pasztorális tevékenységük történetének átadásához. Gondoljunk a lelkipásztori látogatások eseteire, az *ad limina* látogatásokra készített jelentésekre, a nunciusok és apostoli küldöttek kapcsolatára, a nemzeti és egyházmegyei zsinatok dokumentumaira, a misszionáriusok leveleire, a megszentelt élet intézményei egyezményeinek okmányaira és az apostoli élet társaságaira stb.

A szentségek kiszolgáltatását igazoló és az elhunytakat feljegyző plébániai anyakönyvek, a kúriai (püspökség) iratokkal együtt tartalmazzák a felszenteléseket, bepillantást engednek a maga intézményi és társadalmi dinamikájában a keresztény nép megszentelésének történetébe. A szerzetesi fogadalmakra vonatkozó levelezések lehetővé teszik a lelkiségi mozgalmak fejlődésének megragadását azokban a történelmi formákban, melyekben megnyilvánult a *sequela Christi*. Az egyházi javadalmak kezelésére vonatkozó iratok is tükrözik a személyek feladatát és

– fontos dokumentumforrást képezve – a létesítmények gazdasági tevékenységét.

A levéltárakban összegyűjtött anyag a maga teljességében előtérbe állítja a sokféle egyházi létesítmény vallási, kulturális és támogató tevékenységét, elősegítve a kultusz kifejezése céljából az évszázadok folyamán létrejött művészeti megnyilvánulások, a népi vallásosság, az irgalmasság cselekedeteinek történelmi megértését.

Az egyházi levéltárakat tehát figyelem illeti meg, úgy történelmi, mint lelki szempontból és lehetővé teszik az Egyház életében e két szempont belső kapcsolatának megértését. Azonban a közösség iratokkal megerősített tarka történetén keresztül kézzelfoghatóak Krisztus cselekedeteinek nyomai, aki termékennyé teszi egyházát, az üdvösség egyetemes szentségét, és azt az emberek útjaira indítja. Ahogy VI. Pál szerette mondani, az egyházi levéltárakban őrzik az emberek történelmébe való „*transitus Domini*” nyomait.¹⁰

1.3. Az átadás mint lelkipásztori eszköz

Az egyházi létesítmények tevékenységük során különböző kultúrák és történelmi helyzetek arculatait és változatait öltötték magukra. Ugyanakkor fontos kulturális hivataloknak mutatkoztak. A harmadik évezred kezdetével nagyon hasznos újra felfedezni az Evangéliumnak azt a sokféle terjesztését, melyet az elmúlt századok során vitt véghez, és amely még olyan mértékben aktuális, ahogy a hívő közösségek számtalan helyi szokással és különböző lelkipásztori gyakorlattal hirdetik, hiszik és élik meg az Úr Igéjét.

A történelmi emlék minden egyes közösség életének része és mindannak ismerete, ami a generációk egymásutánosságáról, az ő tudásukról, ismereteikről és cselekedeteikről tesz tanúságot, folytonos rendszert teremt. Ezért az ismert és közzétett dokumentum-örökségükkel a levéltárak hasznos eszközzé válhatnak a felvilágosult lelkipásztori tevékenység számára, mivel az tettek emlékéen keresztül kézzelfoghatóvá teszik a Hagyományokat. Ezenkívül az ígéhirdető tevékenységükben kölcsönösen elfoglalt lelkipásztoroknak és világi hívőknek a különböző távoli és jelenkori tapasztalatokról nyújt tájékoztatást.

A levéltárakból vett egyházi tevékenység visszatekintő ismerete lehetőségét nyújt az egyházi létesítményeknek a mai kor hívői és emberi szükségleteihez való megfelelő alkalmazkodásra. Történelmi, kulturális és társadalmi kutatáson keresztül a dokumentáció-központok igazán

elősegítik a korábbi egyházi tapasztalatok fejlődését, a mulasztások felülvizsgálatát, az átalakult történelmi körülményekkel kapcsolatos megújulást. A saját múltját elfelejtő intézmény nehezen tudja a meghatározott társadalmi, kulturális és vallási helyzetben élő emberek között képviselni feladatát. Ebben az értelemben a vallási hagyományok és a lelkipásztori gyakorlat tanúbizonyságait őrző levéltáraknak megvan a maguk belső vitalitása és értéke. A levéltárak hatékonyan hozzájárulnak minden egyes generáció Egyházhoz tartozási érzésének növeléséhez, és kiemelik az Egyház meghatározott területén betöltendő feladatát. Így érthetővé válik az a gondoskodás, melyet sok helyi közösség végez a jelenben és végzett a múltban ezeknek a kulturális és egyházi tevékenységű központoknak a javára.

2. Egy szerves egységet alkotó terv körvonalai

A levéltárak a megőrizendő és közvetítendő, élénkítendő és felhasználandó egyházi emlékezet helyei, mivel a keresztény közösség örökségével való legközvetlenebb kapcsolatot jelentik. Felhasználásuk számára kedvezőek a kilátások, figyelembe véve a sok részegyházban kifejlődött kulturális javak, és különösen a helyi történések emléke iránti fogékonyságot. Sokféle és jelentős megfelelő kezdeményezés létezik nemcsak egyházi, hanem civil vonalon is. Sok nemzetben ténylegesen él és növekszik az egyházi kulturális javakra irányuló érdeklődés, figyelembe véve a Katolikus Egyháznak a maga története során betöltött szerepét. A nemrégiben evangelizált és mély szociális gondokkal küzdő országokban is a levéltárak védelme társadalmilag és kulturálisan kiemelkedő jelentőséggel bír.

Az egyházi levéltárak helyzete összességében nagyon differenciált. Ebből kifolyólag az Egyházi Kulturális Javak Pápai Bizottsága szűkebb körű tartja a specifikus művelési tervek megfogalmazásához a Főtitkár és a Bíboros és Püspök Uraknak néhány általános irány megmutatását, melyek a részegyházak levéltári örökségének megőrzését és felhasználását célozzák, tekintettel a különböző helyzetekre.

A levéltárak egyházi tipológiája megkülönböztet egyházmegyei levéltárat, plébániai levéltárat, más, nem a megyéspüspök hatáskörébe tartozó csoportok levéltárait, jogi személyek levéltárait. A funkciójukat tekintve vannak kurrens levéltárak (az illető szerv életére és vezetésére vonatkozó dokumentumokkal), történelmi levéltárak (történelmi jelentőségű dokumentumokkal), titkos egyházmegyei levéltárak (bűnperek, lel-

kiismereti házasságok tanúsítványai, a titkos akadályok alóli felmentés stb. dokumentumaival).

Az ott összegyűjtött dokumentumanyagért elsősorban az egyes egyházi szervek felelősek. Ennek értelmében „in loco” kell meghatározni a végrehajtáshoz szükséges kritériumokat, előrehaladva a történeti levéltárak fejlesztése vagy létesítése irányába, valamint a titkos levéltár védelme és megőrzése, a működő levéltárak megfelelő elhelyezéséhez, az adatok kellő számítógépes feldolgozásához képzett személyek felvétele, technikusok segítsége, a különböző levéltárak közötti információramlás, a nemzeti és nemzetközi Társaságokban való részvétel, az összegyűjtött anyag hozzáférhetőségéhez és tanulmányozásához, közölhetőségének előreviteléhez szükséges kritériumokat. Továbbá ott, ahol lehetséges, kívánatos az egyházmegyében levő levéltárak vezetőiből és a terület szakembereiből álló Bizottságok alapítása.

Különböző módszereket lehet alkalmazni a levéltárak megszervezésére és azok vezetésére vonatkozóan, melyek meghatározott levéltári felfogásokat tesznek magukévá, megfelelnek a különleges elvárásoknak és a konkrét tevékenységi lehetőségeknek. Nem lehet egy – valamennyi egyházi levéltárra érvényes – szervezeti tervet elképzelni, hanem ugyanakkor ki kell hangsúlyozni egy következetes, a jövőbeli fejlesztések – akár technológiai is – és az információcserére nyitott terv kidolgozásának szükségességét. Ebben az értelemben felmerül néhány példaértékű tevékenységi irányelv a levéltári kérdés kontextusba helyezése céljából.

2.1. Egyházmegyei történeti levéltár fejlesztése és létesítése

Ki kell emelni a részegyházak elsődleges fontosságát a maga történeti emlékeinek tekintetében. Ezért az Egyházi Törvénykönyv azt javasolja a megyéspüspöknek, és ebből következően a vele a 381. kánon 2. §. szerint egyenjogú személyeknek, hogy legyen gondja arra, hogy „a területén levő székesegyházi, társaskáptalani, plébániai és más templomok templomi levéltárainak dokumentumait és okmányait gondosan őrizzék meg és készítsék el a leltárt vagy katalógust két példányban, melynek egyik példányát a hozzátartozó templom levéltárában kell megőrizni, míg a másikat az egyházmegyei levéltárban”,¹¹ melyhez hozzá kell tenni azt a kötelezettséget, hogy az egyházmegyében „legyen történeti levéltár és ott a történeti értékű dokumentumokat gondosan őrizzék meg és legyenek rendszerezettek”¹². Magának a megyéspüspöknek a 491. ká-

non 3. §-ának¹³ megfelelően gondoskodnia kell a levéltár számára egy szabályzatról, mely annak a meghatározott célú, megfelelő működését teszi lehetővé.

Az egyházmegyei történeti levéltár megfelelő megszervezése példa lehet a területen levő más szervek és egyházi társaságok számára. Különösképpen hasznos példát alkothat a megszentelt élet intézetei és az apostoli élet társaságai számára – melyekben sok esetben bőséges levéltári anyag található –, hogy ugyanazon szempontok szerint gondoskodjanak a hozzájuk tartozó történeti levéltárak létesítéséről és fejlesztéséről.

Az egyházi történeti levéltárnak lehetősége nyílhat arra, hogy a magánlevéltárak anyagait befogadja (az Egyház egyes híveinek vagy egyházi jogi személyek privát levéltárát). Ezen levéltárak tulajdona a hívő vagy a letéteményes szervé marad, kivéve a levéltári fond átengedésekor megszerzett különleges jogokat (mint pl. a maga teljességében való megőrzés, a külön helyen való elhelyezés szabályai, hozzáférhetőségi kritériumok). Ezen fondok egyházi levéltárba való befogadásakor a hivatalos megegyezésben foglalt kikötéseknek meg kell valósulnia a befogadó levéltár rendelkezéseinek pontos végrehajtásával. Ha pedig az említett fondok a város hatáskörébe tartoznak, az ország érvényben lévő szabályait kell követni.

A kánoni és civil illetékesek tiszteletben tartásával lehetséges az az elképzelés is, hogy vonják össze ezeket a nem eléggé védett kisebb levéltárakat (tárolóhely, az egyházi jogi személy megszűnése, megszüntetése stb.) a központi székhelyekre, legyenek azok bármilyen rangúak.

Ez az összevonás az anyag megőrzésének védelmezését célozza, annak felhasználása és megóvása céljából. A megyéspüspököknek és más törvényes felelősöknek intézkedniük kell, amikor féltő, hogy a dokumentumok nem megfelelő, vagy pedig már nem védett helyen vannak, mint pl. pap vagy beosztott nélküli plébániákon vagy templomokban, vagy olyan monostorokban vagy kolostorokban, melyekben már nem élnek szerzetes közösségek. Ezt az összevonási elképzelést elfogadva azonban épen kell megőrizni a fondot, lehetőleg az eredeti elrendezésben, mivel ez az egyetlen mód az áthelyezett anyag eredeti egységének megőrzésére.

Az összegyűjtött dokumentáció összetettsége és kényessége miatt elsődleges fontosságú a történeti levéltár vezetését különösen hozzáértő személyekre bízni és különleges problémák esetén felhasználni a szakértők együttműködését.

2.2. Az irattárak szabályozása

Az egyházi közösségek rendezett életében komoly jelentőséggel bír a kurrens levéltár. Ez kifejezi egy egyházi körzet lelkipásztori tevékenységének szövevényét, ezért olyan kritériumok alapján kell megszervezni, hogy figyelembe vegyék a jelen igényeit és nyitottak legyenek az eljövendő fejlődésre.

A jelenkori dokumentáció levéltárba helyezése épp olyan fontos, mint az ősi dokumentumok összegyűjtése és a történeti levéltárak megőrzése. A holnap történeti levéltárai a különböző püspöki és vidéki plébániahivatalok irattáraiban és az egyes egyházi létesítmények titkárságainak mai levéltáraiban vannak. Ezekben dokumentálják percről percre a maga folyamatos fejlődésében, szerteágazó szervezetében és a tagjai által végzett sokféle tevékenységben az egyházi közösség életét. Különösen a zsinat utáni időszakban indult útjára egy eredményes megújulási folyamat, az egyházi intézmények szervezetében radikális változások is történtek, az Egyház missziós tevékenységében új fejlődéseket és kihívásokat jegyeztek fel, sok intézményben felvetődött a hivatások csökkenése és egyéb mostoha körülmények miatt – melyek elsősorban a nyugati államokat érintik – az átszervezés sürgőssége. A létrehozott dokumentáció bőséges volt és különleges fontossággal bír, ezért van szükség megfelelő szabályozásra és szervezésre.

Jelenleg az irattárak működésétől függhet a tájékoztatás és a sokféle kezdeményezés összehangolása, a jövőben pedig az egyházmegye, a plébánia, a megszentelt élet intézményeinek, a hívők társaságainak, az egyházi mozgalmak képe. Ha nem gondoskodnak megfelelő módon és kellő gyorsasággal működő levéltárak beindításáról, olyan károk keletkezhetnek, melyek veszélyeztetik a történeti emlékeket és ebből adódóan a részegyházak pasztorális tevékenységét.

A jól vezetett levéltárak hasznos ellenőrző eszközei a rövid-, közép- és hosszú távú kezdeményezéseknek, ezért le kell rögzíteni az okmányok beszerzésének kritériumát, szervezeten elrendezni azokat, típus szerint megkülönböztetni őket (pl. a jegyzőkönyvek és az egyházi élet ügyiratai – melyek folytatólagos rendszerrel rendelkeznek –, mindig el kell választani őket az egyes gyakorlattól, melyek kimerülnek azok kiaknázásában). Az *Egyházi Törvénykönyv* leírja az egyházi javak valamennyi kezelője számára, hogy „megfelelő módon katalogizálja azokat a dokumentumokat és eszközöket, melyeken alapulnak az Egyház vagy az intézmény javakra vonatkozó jogai, alkalmas és megfelelő levéltárakban őrizve őket”¹⁴.

Különleges figyelem irányul a levéltárak elrendezési módjára. Ez nem korlátozódhat a gyűjtemény megtervezésére és az iratanyag rendszerezésére, hanem meg kell szerveznie már – a computeres úton, hang- vagy képi rögzítéssel – a különböző technikai eszközök által felkínált dokumentációt, mely a multimédiák felé (diák, hangkazetták, videokazetták, lemezek, CD, CD-ROM stb.) halad. Ennek tekintetében az egyházi levéltárak keretei között, ahol ez lehetséges, ilyen esetben a modern technológiának megfelelő alkalmas kezelési gondolkodásmódot kell elsajátítani.

2.3. Kölcsönös együttműködés a civil szervezetekkel

Sok országban a kulturális javak politikájának megvalósítása már előrehaladott állapotban van, lefordítva meghatározott törvényekre, szabályzatokra, a magánszervekkel való egyezményekre és konkrét tervek-re. Az Egyház az államokkal való kapcsolatában megerősíti saját javainak kiemelten lekipásztori célját és azok állandó aktualitását saját célkitűzései elérésével kapcsolatosan. Ez a helyzet nem zárja ki, sőt még életteltelibb teszi a dokumentumvagyon felhasználását, amely egy meghatározott terület sajátos kulturális felemelkedés keretei között, különböző módon gyűlt össze, és az egyházi és civil közösség számára egyaránt előnyös.

A politikai közösségek érdeklődése különböző módon kiterjed az egyházi csoportokhoz tartozó kulturális javakra, ezért nemritkán sor került kölcsönös megállapodások megfogalmazására és előszeretettel hangolták össze a beavatkozásokat. Igazán elterjedt az a meggyőződés, hogy az egyházi szervek történeti levéltárai – a maguk kellő önállóságában is – a nemzeti örökség részét képezik. Ebben az értelemben olyan szabályokat kell biztosítani és előmozdítani, melyek tiszteletben tartják azok hovatartozását, természetét, eredetét és sajátos rendeltetésüket. Ezenkívül elő kell segíteni és szorgalmazni az Egyház által egy meghatározott politikai közösségben végzett tevékenység ismertté tételére tett kezdeményezéseket a levéltárakban összegyűjtött dokumentáción keresztül.

A politikai közösséggel kapcsolatban szükség van arra, hogy a megyéspüspökök és valamennyi egyházi levéltár tiszteletben tartsa a különböző országok érvényben levő törvényeit, természetesen az Egyházi Törvénykönyv 22. kán.-ban meghatározott feltételek értelmében. Szintén kívánatos, hogy a részegyházak éljenek a politikai közösséggel való

együtműködés lehetőségével az Apostoli Szentszék által vagy kifejezett megbízására megkötött egyezmény alapján.

2.4. A Püspöki Konferenciák közös irányelvei

Az illetékes egyházi hatóság és a civil hatóság közötti kölcsönhatás arra sarkallja a nemzeti és nemzetközi Püspöki Konferenciákat, hogy a részegyházakban közös irányvonalat mozdítsanak elő a történeti-kulturális javak és különösen a levéltárak érdekében végzett beavatkozások összehangolását célzandó, a megyéspüspök saját isteni jogú törvényhozói hatalma megerősítésével is.¹⁵

Ezért szükséges, hogy:

– megerősítse azt a tiszteletet, melyet az Egyház mindig is táplált a kultúrák felé, a nem keresztény „klasszikusok” felé is, melyekből – nemritkán a valószínűsíthető feledésbe merüléstől megmentve – sok írásos tanúskodó emléket őrzött meg és hagyományozott át;

– felszítsa azt a meggyőződést, hogy a levéltárak ápolása és használata komoly kulturális jelentőséggel bír, mély lelkipásztori jelentése lehet és a jelenkori társadalommal való párbeszéd hatékony eszközévé válhat;

– a levéltárakban megőrizze a számba vett okmányokat és azt, ami az egyházi közösség konkrét életének megismertetéséhez szükséges;

– segítőtleg támogassa az egyes egyházi csoportok történetét tartalmazó krónikák kiadását, hogy képet adjon a levéltárakban összegyűlt dokumentumanyagra vonatkozóan;

– különös módon gondoskodjon a megszűnőben levő vallási hagyományok és egyházi kezdeményezések dokumentációjának megőrzéséről (akár új technológiák alkalmazásával is), hogy halhatatlanná tegyék a történeti emlékeket;

– a részegyházak feladatát közös művelési irányba terelje a gyűjtési, az állagmegőrzési, a védelmi, a felhasználási stb. módszerek vonatkozásában;

– a tanulmányozza a múltban, gyakorta az összetett történelmi események miatt elkobzott és más csoportokhoz került levéltárak megmentésének lehetőségét és módját visszaszolgáltatásról szóló egyezmények vagy informatikai reprodukciók útján (mikrofilm, optikai lemezek stb.) különösen akkor, amikor ezek a levéltárak az egyházi közösség története szempontjából jelentős dokumentumokat foglalnak magukba;

- erősítse meg minden egyes egyházi javak kezelésével foglalkozó személyben a dokumentáció kánoni rendelkezéseknek megfelelő megerősítése iránti felelősséget;
- bátorítsák a levéltárosokat megőrzési munkájukban, előremozdítva azok naprakésszé tételét, arra hívja őket, hogy vegyenek részt az adott szakterület illetékes nemzeti Egyesületeiben, és az egyházi levéltárak irányításával kapcsolatos kérdések elmélyítésére szolgáló tudományos találkozók szervezésével;
- ébresszék fel újra a hatáskörükbe tartozó levéltárak iránti fogékonyságot a plébánosokban és a megyéspüspök alá tartozó jogi személyek valamennyi vezetőjében, hogy feladatot vállaljanak az anyag összegyűjtésében, rendszerezésében és felhasználásában;
- az esperesek szorgalmazzák „a plébániai könyvek gondos szerkesztését és kellő módon való megőrzését”¹⁶.

2.5. Képzett személy felvétele

Az illetékes szervezeteknek képzett személyekre kell bízniuk az egyházi levéltárak igazgatását. Körültekintő döntést kell hozniuk ezen egyházi szolgáltatfajta fejlődése céljából, melyet lehetőség szerint gyakorlott és erre alkalmas embereknek hosszú távon kellene betölteniük.

Ennek a szolgáltatnak a jelentőségét a 491. kánon 1. és 2. §-ának megfelelően a történeti és kurrens levéltárak vonatkozásában kell tekintetbe venni:

- az egyházmegyei történeti levéltár vezetője a megyéspüspök utasítása szerint segítő munkát végezhet az egyházmegyében levő levéltárakban és összehangolhatja a különböző levéltárak által indított kulturális tevékenységeket;
- a kurrens levéltár vezetője az összegyűjtött anyag kellő hozzáférhetőségének biztosításán túl a betekintést és a kutatást megkönnyítő megszervezésen keresztül elősegítheti a különböző útjukra indított kezdeményezések felügyeletét.

Ebből kifolyólag alapvető fontosságú a személyzet képzése, akik különböző szinteken vesznek részt a levéltári munkában. Hosszú távon ez a képzési munka hozzájárul a kulturális alap kifejlődéséhez, ami ma a lelkipásztori munkában soha nem látott módon szükséges. E célból évtizedek óta – dicséretre méltó módon – működik a *Vatikáni Titkos Levéltárban* létesített *Paleográfiai, Diplomatikai és Levéltári Vatikáni Iskola*. Az utóbbi időben ez az *Egyházi Kulturális Javak Pápai Bizottsága* párt-

fogolta az *egyházi kulturális javak felsőfokú tanfolyamát* a római *Pápai Szt. Gergely Egyetemen*. Az egyházi levéltári egyesületek is minden országban előrébb haladnak, mert ahol aktívan működnek, tevékenységük a levéltárosok naprakészsége és a kulturális javak megőrzése miatt dicséretre méltó kulturális örökség.

A sokféle levéltárosi követelménynek való megfelelés a személyzet szakértelmétől függ, akikre és ebből következően az egyház és a kultúra irányában érzett felelősségtudatra a megyéspüspökök rábízják a levéltárak igazgatását és vezetését.

A technikai hozzáértés és a kötelességtudat nélkülözhetetlen feltételei a levéltári fond egysége, új, esetleg más levéltárakból származó irat megszerzése, a tárolt anyag rendjének, annak kutatása és a dokumentum esetleges megszüntetése, figyelembe vétele egy olyan szabályozásnak megfelelően, mely meghatározza az irattárból a történelmi levéltárba való átmenetet.

3. Az irat- emlékek megőrzése

A részegyházak levéltáraival kapcsolatos elsődleges aggodalmat természetesen – az utódok számára teljességében való áthagyományozás céljából – az igen értékes örökség gondos megóvása jelenti. A levéltárak megszervezésében a megkülönböztetésben való egység szempontját kell követni. Az összegyűjtött anyag részekre osztása nyilvánvalóvá teszi az egyházi közösség szerteágazó tevékenységét és ugyanakkor ki-fejezi a törekvések lényegi egységét.

A megóvás egy olyan igazságossági követelmény, amellyel ma azoknak tartozunk, akiknek örökösei vagyunk. Az érdektelenség sértés az őseinkre és emlékükre nézve. Ezért van szükség arra, hogy a megyéspüspökök a vonatkozó kánoni rendelkezéseket tiszteletben tartsák.¹⁷ A fiatal egyházakat arra kérik, hogy folyamatosan dokumentálják lelkipásztori tevékenységüket a kánoni szabályzat szerint azon célból, hogy átadhassák az első evangelizáció emlékét egy meghatározott közösségben, a hit elterjesztésére irányuló törekvéseiben.

3.1. A dokumentumanyag megismételhetetlensége

Kellően meg kell becsülni a levéltárakat, amelyek a könyvtáraktól eltérően szinte mindig egyedi jellegű dokumentumokat gyűjtenek össze,

melyek a történelmi kutatások fő forrását alkotják, mivel közvetlenül vonatkoznak az eseményekre és az emberek cselekedeteire. Elvesztésük vagy megsemmisülésük kétségessé téve a tényekre irányuló objektív kutatást, és akadályozva az előzetes tapasztalatok megszerzését, bizonytalanná teszi a kulturális és vallási értékek átadását.

Tehát a pergamenek, papírok és az informatikai anyag megőrzését a levéltárak megfelelő használati szabályzatával, hatékony leltározással, esetleges állagmegőrzési restaurálással, rátermettséggel és a környezet biztosításával kell garantálni. A megőrzésen kívül hasznos a nem saját székhelyre került anyagok visszaszerzésének előmozdítása, és az összehangolt tevékenység céljából szükséges a megyéspüspök hatalma alá nem eső egyházi csoportok levéltáraival való egyeztetés.

A papír vagy másfajta anyag kiválasztását körültekintően kell megfontolni annak érdekében, hogy azok meghatározott klimatikus és környezeti feltételek közötti élettartama tartósan biztosítva legyen. Ezen tevékenységek a levéltár megfelelő igazgatásának elengedhetetlen feltételei.

3.2. Alkalmas helyek

A vezetők aggodalma ezért az anyagtárolásra alkalmas helyek felszereltségének kötelezettségében koncentrálódik. Tehát a helységeknek alapvető higiéniai (világítás, klímaberendezés, páratartalom és hőmérsékleti értékek stb.), biztonsági (tűzvédelmi és riasztórendszerrel való ellátottság) és őrzési (őrző szolgálat a betekintés alatt, időszakos ellenőrzések stb.), előírásoknak kell megfelelniük.

A levéltárak kialakításakor előre el kell készíteni a tárolóhelyet és a dokumentum-olvasásra alkalmas termeket, lehetőség szerint a kutatáshoz és olvasáshoz felhasználva a sokféle technikai és informatikai felszereltséget. Természetesen ez a szervezés az egyházi levéltárak különböző fajtáihoz és a nyújtandó hozzáférés jellegéhez igazodjon.

3.3 Leltározás és számítógépes adatkezelés

A részegyházak levéltárainak megőrzéséhez szükséges tehát, hogy a legjobb levéltári hagyományok és az alkalmazott technika (elektronikus katalogálás, hálózati összeköttetés és *internet*, *mikrofilm*, dokumentum reprodukció *scanner* segítségével, optikai lmezek stb.) irányelveit kövessék, ezért az anyag első informatizálásának fázisához rendkívüli ala-

pok fellelésén kell fáradozni és az anyagok folyamatban levő beviteli munkájához szokványos alapok megtalálásán, nemzeti és nemzetközi adománykérés útján is.

A leltár elkészítése alapvető lépés a levéltári örökség hozzáférhetővé tétele szempontjából, ahogy más részről a 486. kánon 3. §-a és a 491. kánon 1. §-a rendelkezik. A leltár lehetővé teszi az anyag hozzáférhetővé tételéhez hasznos egyéb eszközök létrehozását (katalógus, repertórium, regesta, mutató) és megengedi a modern informatikai rendszerek alkalmazását, hogy összeköttetést létesítsen a különböző levéltári központok között, és elősegítse a széles skálájú kutatást. Továbbá, az új technológiák alkalmazásával védett helyen kell őrizni a kiemelkedő értékű dokumentumok másolatát, hogy egy esetleges baleset folytán ne vesszen el a teljes dokumentáció.

4. A dokumentum-vagyonnak a történeti kultúrához és az Egyház küldetéséhez való felhasználása

A levéltárakban levő dokumentáció az átadás és hasznosítás céljából őrzött vagyon. Az ezekhez való hozzáférés valójában egy bizonyos rész-egyház és a hozzátartozó társadalom történeti rekonstrukcióját teszi lehetővé. Ebben az értelemben az iratemplékek élő kulturális javak, mert a generációk folyamán az egyházi és civil közösség tanítására fordítják, és ez az, ami miatt szükségessé válik a gondos őrzés.

4.1. A levéltári örökség egyetemes rendeltetése

Mivel a levéltárak kulturális értékeket jelentenek, elsősorban az azt létrehozó közösség hasznát szolgálják, de az idő múlásával egyetemes rendeltetést töltenek be, az egész emberiség vagyonává válnak. Az elhelyezett anyag nem lehet elzárva azok elől, akik azt a keresztény nép története, annak vallásos, civil, kulturális és társadalmi eseményei megismerésének hasznára tudják fordítani.

A vezetőknek gondoskodniuk kell arról, hogy az egyházi levéltárak anyagának használata könnyebbé váljon nemcsak az arra jogosult érdekeltek számára, hanem a kutatók szélesebb köre számára is, ideológiai és vallási előítéletek nélkül, a legjobb egyházi hagyományok szerint, azért betartva a szükséges egyetemes jog adta és megyeépüspöki utasításból adódó védelmi szabályokat. Ezeket az elfogulatlan nyitási, jó

szándékú befogadási és a hozzáértői munka perspektíváit körültekintően kell megfontolni, hogy az Egyház történeti emlékét az egész közösség rendelkezésére bocsáthassák.

4.2. A levéltárak szabályozása

Abból az általános érdeklődésből adódóan, melyet a levéltárak ébresztettek, nyilvánossá kell tenni az egyes szabályzatokat és a szabályoknak – a lehetőség határain belül – harmonizálni kell az állami előírásokkal, mintegy hangsúlyozandó a levéltárak közszolgálatosságát, amelyre hivatottak. Az egyházmegyei levéltár-szabályozáson kívül meg kell határozni a közös irányelveket a kánoni szabályok értelmében, a plébániai levéltárak használatára vonatkozóan is, és a levéltárakhoz hasonlóan más levéltárakét is, hogy kiküszöböljék az adatok rögzítésének, vagy a dokumentumok összegyűjtésének elmulasztását. Ez az összehangolás elősegítheti az egyházmegyei adatok esetleges számítógépre vitelet, hogy megfelelő statisztikai áttekintésük legyen az adott részegyház teljes lelkipásztori tevékenységéről. A nevezett szabályozásról meg kell állapodni más egyházi szervezetekkel, különösképp a megszentelt élet intézményei és az apostoli élet társaságai levéltáraival, a törvényes autonómia tiszteletben tartásával.

Szükséges azonban korlátokat szabni az olyan személyes iratok és egyéb levelezések hozzáférhetőségének, amelyek természetükből adódóan bizalmasak vagy a vezetők ilyennek tartanak.¹⁸ Ez nem az egyházmegyei hivatal titkos levéltárára vonatkozik, melyről kifejezetten rendelkezik a 489–490. kánon, hanem általában az egyházi levéltárakra. Ezzel kapcsolatban az egyes levéltári módszerek azt sugallják, hogy ezeket a bizalmas levéltári iratokat lássák el megfelelő jelöléssel a kutatók számára hozzáférhető leltárakban.

4.3. A dokumentumanyag kontextusba helyezése

A kutatómunkához és a levéltárakban őrzött dokumentumok jobb kiértékeléséhez nagyon hasznosnak tűnnek mind az eredendően levéltári eszközök, mind a bibliográfiai segédeszközök, melyek nagyon előnyösek a dokumentumok tanulmányozásához, amennyiben tartalmazzák az adott történeti kontextust. Ezért nem hiányozhatnak az egyházi titkos levéltárakból az egyházi létesítmények történeti-jogi szempontú megis-

merésére szakosodott munkák és általános művek, melyek megvilágítják az Egyház történetét. Valójában minden dokumentumot a maga kontextusába kell helyezni, melytől megkapja teljes történeti értékét. Ebben a értelemben még világosabbá válnak a kutatási eredmények, mivel kapcsolatba kerülnek a korábban szerzett és feljegyzett adatokkal.

Ezek a segédeszközök az antik dokumentumok olvasásához és azok esetleges másolati reprodukciójához való eszköztárral együtt hozzájárulnak a levéltári örökség jobb alkalmazásához és felhasználásához.

4.4. Kulturális képzés az összegyűjtött dokumentumanyagon keresztül

Az Egyház az összegyűjtött dokumentumanyagon keresztül adja át az évszázadok során kibontakozó történetét, amely beékelődött sokféle kultúrába, eltérve azok ráhatását és azokat egyidejűleg megváltoztatva. Az egyházi levéltárak is bekerülnek egy civilizáció örökségébe és elválaszthatatlan információs és formáló értékkel rendelkeznek, aminek következtében fontos kulturális központokká válhatnak.

Ebből a nézőpontból az egyházi levéltárakban dolgozók hatékonyan járulnak hozzá a kulturális fejlődéshez, mivel tudományos szakértelmükkel segítenek kiemelni a dokumentum lényegét és jelentőségét, melyet a kutatók rendelkezésére bocsátanak. A külföldi kutatók javára végzett munkájuk során konkrétan hozzájárulnak ahhoz, hogy a különböző nemzetek kulturális munkatársait közelebb hozzák egymáshoz, valamint a különféle kultúrák megértését elősegítsék. Így ők a „béke és az emberek közötti egység munkálói”¹⁹.

4.5. A történeti kutatás előrevitele

Kívánatos volna, hogy az Egyház a levéltárak szervezésének előmozdítójává váljon – annak kulturális jelentőségét megindokolva –, különösen ott, ahol nincs még meg a civil csoportokban a megfelelő fogékonyság. Ezért össze kell hangolni egymással valamennyi részegyházban levő egyházi levéltárat, mind a megyéspüspök, mind a más hatáskörbe tartozókat. Ez az emlék-örökség vonatkozási és találkozási ponttá válhat azzal, hogy kulturális kezdeményezéseket és történeti kutatásokat inspirál az egyházi, katolikus, szabad és állami egyetemek szakintézeteivel együttműködve. Továbbá nagyon hasznos még a levéltárak és dokumentációs központok közötti kapcsolat.

Mivelhogy a levéltárak tudományos, a keresztény közösség vallási és pasztorális hagyományairól való találkozó módszertani és dokumentumkiállításoknak helyet adó központok arra hivatottak, hogy kulturális képviselő szerepét töltsék be nemcsak a terület szakemberei, hanem a megfelelően képzett diákok és fiatalok számára is. Továbbá az egyes fondok és tanulmányok kiadásának előrevitelével az emlékek ilyen frigyládáiként a teljes vitalitásuk kifejezésére hivatottak, a kultúra alkotófolymataiba és a helyi egyház pasztorális küldetésébe épülnek be.

5. Következtetés

Az egyházi közösségek levéltári vagyonáról szólva biztosak vagyunk abban, hogy Eminenciád(Excellenciád)-ban mély emlékeket és érzéseket idéztünk fel az Egyház történelmi eseményeiről, melyért pasztorálisan felelős.

A nagyra becsült VI. Pál pápának meggyőződése, hogy „a történeti kultúrára szükség van, induljon ki a szellemből, lelkületből, magából a katolikus életből, mely hagyománnyal rendelkezik, következetes és az évszázadokon át tervet hajt végre, melyre nyugodtan azt lehet mondani, hogy misztérium.

Krisztus irányítja az időben, és valóban Ő írja annak történetét, ezért van az, hogy ezek a papírdarabjaink az Egyház, sőt Jézus Krisztus világban való útjának visszhangjai és nyomai. És íme, akkor az iratok, dokumentumok, levéltárak kultuszával való rendelkezés – közvetetten – Jézus kultuszának birtoklása, az egyházas érzület birtoklása; továbbá azt jelenti: a világba való *transitus Domini* e szakasza történetét adni magunknak és annak, aki jön”²⁰.

Tehát e vagyon megőrzése – hogy azt át lehessen adni a jövő generációinak – jelentős feladat, mint annak a történeti kultúrához és az Egyház küldetéséhez való megfelelő felhasználása. Ezért az Egyházi Kulturális Javak Pápai Bizottsága alkalmasnak gondolta ezen javaslatok felvetését, hogy organikus tervek létrehozását segítse elő.

Örvendünk és hálásak vagyunk azért, hogy vizsonzásra találtak az általunk elmondott észrevételek és a kifejtett javaslatok, így termékeny kell tenni a dialógust, mely további kezdetet fog adni a részegyházak helyzetéhez hangolt tevékenységünknek és lehetővé fogja tenni érvényes, mindenki tapasztalata által elfogadott kezdeményezések felvetését.

Az ilyen jellegű kezdeményezések, mint a kulturális javak megőrzése és hasznosítása, embereket és időt igényelnek. A levéltárakkal kapcsos-

latban is szükséges, hogy kifejlődjön egyfajta pasztorális hozzáállás – figyelembe véve, hogy azok megőrzése eljövendő kulturális fejlődéseket készíthet elő –, és azok felhasználása érvényes találkozást hozhat létre a mai kultúrával és az egész emberiség fejlődésében való részvétel lehetőségét kínálja fel.

A levéltári vagyon²¹, mint egyházi érték, az Egyház ezen javainak saját célkitűzéseit újra birtokolva²², számottevően hozzájárulhat az új evangelizációhoz. Az egyházi közösségek valamennyi létrehozott kulturális értékét megfelelően hasznosítva lehet folytatni és gyarapítani a keresztényeknek a mai világgal való párbeszédét. A Szentatya, II. János Pál, az Egyházi Kulturális Javak Pápai Bizottsága első plenáris ülésének tagjaihoz szólva kiemelte „a kulturális javaknak a hit kifejezésében és elterjesztésében, valamint az Egyháznak az emberiséggel folytatott párbeszédében való jelentőségét [...]. A vallás és a művészet, a vallás és a kultúra között nagyon szoros kapcsolat van [...]. És mindenki számára ismert tény, hogy vallási értelemben a művészeti és kulturális alkotások előidézik a keresztény generációk hitének megerősödését az évszázadok során”.²³

Abban a testvéri reményben, hogy az Ön lelkipásztori munkája kulturális eredményekben is termékeny legyen, idekapcsolva legtiszteltetesebb és legszívélyesebb üdvözlémet, addig is Eminenciád (Excellenciád) alázatos híve Jézus Krisztusban

† Francesco Marchisano
elnök

Carlo Chenis SDB
titkár

Vatikánváros, 1997. február 2

Jegyzetek

1 Ez utóbbi században a Pápai Tanítóhivatal jelentős dokumentumokat bocsátott ki az egyházi levéltárakról: Államtitkárság körlevele az olasz püspökökhöz (1903. szeptember 30.); Államtitkárság levele az olasz püspökökhöz (1907. december 12.); Állami Titkárság körlevele (1923. április 15.); A Paleográfiai és Diplomatikai Pápai Iskola Levéltári Kurzusának Konstitúciója (1923. november 6.); XI. Pius, Pápai nyilatkozat a Levéltári és Könyvtárvezetési Iskolákhoz (1938. június 13.); XII. Pius, Pápai nyilatkozat a Levéltári és Könyvtárvezetési Iskolákhoz (1942. június 15.); Könyvtári és Levéltári Körlevél S. R. E. (1942. november 1.); Könyvtári és Levéltári Utasítás S. R. E. (1942. november); A Zsinati Kongregáció levele (1952. december 30.); XII. Pius, Pápai Nyilatkozat az Egyházi Levéltárak Egyesületének I. Kongresszusához (1956. december 5.); A Pápai Bizottság utasítása az olaszországi Egyházi Levéltárakhoz az egyházi levéltárak vezetéséről (1960. december 5.); A Szemináriumok és a Tudományegyetemek Kongregációjának levele (1963. május 27.); *Gaudium et Spes* Apostoli Konstitúció (1965. december 7.) nn. 56–62.

2 CIC/1917, 304 kán. 1. §; 372. kán. 1 §; 375–384. kán.; 435. kán. 3. §; 470. kán. 4. §; 1010. kán. 1. §; 1522. kán.; 1523. kán.; 1548. kán. 2. §; 2405. kán.; 2406. kán.

3 CIC/1983, 173. kán. 4. §; 428. kán. 2. §; 482. kán. 1. §; 486–491. kán.; 535. kán. 4. §; 895. kán.; 1053. kán.; 1082. kán.; 1121. kán. 3. §; 1138. kán.; 1208. kán. 3. bek.; 1284. kán. 2. §. 9. bek.; 1306. kán. 3. §; 1339. kán. 3. §; 1719. kán.

4 CCEO/1990, 37. kán.; 123. kán. 1. és 3. §; 189. kán. 2. §; 228. kán. 2. §; 252. kán. 1. §; 256–261. kán.; 296. kán. 4. §; 470. kán.; 535. kán. 2. §; 769. kán. 2. §; 774. kán.; 799. kán.; 840. kán. 3. §; 871. kán. 2. §; 955. kán. 5. §; 1026. kán.; 1028. kán. 2. §, 8. bek.; 1050. kán.; 1470. kán.

5 II. János Pál: *Pastor bonus*, Apostoli Konstitúció (1988. június 28.) 99–104. cikk.

6 II. János Pál: *Motu Proprio Inde a Pontificatus Nostri initio* (1993. március 25.).

7 II. János Pál: *Pastor bonus*, Apostoli Konstitúció (1988. június 28.) 101. cikk, 1. §.

8 II. János Pál: A művészeti örökség jelentősége a hit és az emberiséggel folytatott párbeszéd megnyilvánulásában – Pápai nyilatkozat (1995. október 13.).

9 Ibid.

10 Vö. VI. Pál: Az Egyházi Levéltárak – Beszéd (1963. szeptember 26.).

11 CIC/1983, 491. kán. 1. §.

12 CIC/1983, 491. kán. 2. § – Gondoskodjék a megyéspüspök arról is, hogy az egyházmegyében legyen történelmi levéltár, és a történelmi értékű okmányokat abban őrizték gondosan, módszeresen elrendezve.

13 CIC/1983, 491. kán. 3. § – Az 1. és 2. §-ban említett iratok és okmányok megtekintésével vagy kivitelével kapcsolatban a megyéspüspök által megállapított szabályokat kell követni.

14 CIC/1983, 1284. kán. 2. §, 9. bek.

15 Vö. CIC/1983, 381. kán.; 375. kán. 1. §; 455. kán. 4. §, a vonatkozó forrásokkal.

16 CIC/1983, 555. kán. 3. §; vö. 535. kán.

17 Vö. CIC 1983, 486. kán. 1. §. Az egyházmegyére vagy plébániákra vonatkozó minden okmányt igen gondosan kell őrizni.

2. §. Minden egyházmegyei hivatalban létesítsenek biztos helyen egyházmegyei levéltárat, melyben az egyházmegyei lelki és anyagi ügyekre vonatkozó okmányokat és iratokat elrendezve és gondosan elzárva őrzik.

3. §. A levéltárban található okmányokról leltárt vagy kimutatást kell készíteni az Egyes iratok rövid áttekintésével.

487. kán. – 1. §. A levéltárnak zárva kell lennie, kulcsa csak a püspöknek és az irodaigazgatónak legyen hozzá; senki sem léphet a levéltárba a püspök engedélye vagy a hivatalvezető és az irodaigazgató együttes engedélye nélkül.

2. §. Az érdekelteknek joguk van ahhoz, hogy a természetüknél fogva nyilvános és személyi állapotukra vonatkozó okiratokról írott vagy fénymásolt hiteles másolatot kapjanak személyesen vagy képviselőik útján.

488. kán. – A levéltárból okiratokat csak rövid időre és a püspök beleegyezésével vagy a hivatalvezető és az irodaigazgató együttes beleegyezésével szabad kivinni.

489. kán. – 1. §. Legyen az egyházmegyei hivatalban titkos levéltár is, vagy legalább a rendes levéltárban egy teljesen csukott és lezárt szekrény vagy rekesz, melyet nem lehet a helyéről elmozdítani; ebben tárolják nagy gonddal azokat az okiratokat, amelyeket titokban kell őrizni.

2. §. Évente semmisítsék meg azoknak az erkölccsel kapcsolatos büntetőügyeknek az iratait, melyeknek vádlottai meghaltak, vagy amelyeknek elmarasztaló ítélettel való lezárása óta már tíz év eltelt; de meg kell őrizni ezeknek rövid összefoglalását és a perdöntő ítélet szövegét.

490. kán. – 1. §. A titkos levéltárhoz csak a püspöknek legyen kulcsa.

2. §. Széküresedés idején a titkos levéltárat vagy szekrényt csak valódi szükség esetén, maga az egyházmegyei kormányzó nyithatja ki.

3. §. A titkos levéltárból vagy szekrényből ne vigyenek el okmányokat.

491. kán. – 1. §. A megyéspüspöknek legyen gondja arra, hogy a területén lévő székesegyházak, társegyházak, plébánia- és egyéb templomok levéltárának iratait és okmányait gondosan őrizték, s készítsenek róluk két példányban leltárt vagy kimutatást; ennek egyik példányát a saját levéltárukban, a másikat az egyházmegyei levéltárban kell őrizni.

2. §. Gondoskodják a megyéspüspök arról is, hogy az egyházmegyében legyen történelmi levéltár, és a történelmi értékű okmányokat abban őrizték gondosan, módszeresen elrendezve.

3. §. Az 1. és 2. §-ban említett iratok és okmányok megtekintésével vagy kivitelével kapcsolatban a megyéspüspök által megállapított szabályokat kell követni.

18 Vö. CIC/1983, 491. kán.

19 Agostino Casaroli bíboros (államtitkár), Üzenet a Francia Egyház IV. Levéltári Kongresszusához (Párizs, 1979. október 26–28.).

20 VI. Pál, Egyházi Levéltárak – beszéd (1963. szeptember 26.).

21 Vö. CIC/1983, 1257. kán. 1. §. Az egyetemes egyház, az Apostoli Szentszék és az Egyházban levő egyéb hivatalos jogi személyek összes anyagi javai egyházi javak, és velük kapcsolatban az itt következő kánonok, valamint saját szabályzatuk az irányadók.

22 Vö. CIC/1983, 1254. kán. 2. §. A főbb sajátos célok pedig a következők: az istentisztelet megrendezése, a klérus és a többi szolgálattevők tisztaságának biztosítása, a szent apostoli tevékenység és különösen a szegényekkel szemben a segítő szeretet cselekedeteinek gyakorlása.

23 II. János Pál: A művészeti örökség jelentősége a hit és az emberiséggel folytatott párbeszéd megnyilvánulásában – Pápai nyilatkozat (1995. október 13.).

Tartalom

1. A dokumentum-örökség továbbadásának egyházi fontossága	8
1.1. Továbbadás mint a hagyomány egy mozzanata	8
1.2. A továbbadás mint az evangelizálás emléke	9
1.3. Az átadás mint lelkipásztori eszköz	10
2. Egy szerves egységet alkotó terv körvonalai	11
2.1. Egyházmegyei történeti levéltár fejlesztése és létesítése ...	12
2.2. Az irattárak szabályozása	14
2.3. Kölcsönös együttműködés a civil szervezetekkel	15
2.4. A Püspöki Konferenciák közös irányelvei	16
2.5. Képzett személy felvétele	17
3. Az irat-emlékek megőrzése	18
3.1. A dokumentumanyag megismételhetetlensége	18
3.2. Alkalmas helyek	19
3.3. Leltározás és számítógépes adatkezelés	19
4. A dokumentum-vagyonnak a történeti kultúrájához és az Egyház küldetéséhez való felhasználása	20
4.1. A levéltári örökség egyetemes rendeltetése	20
4.2. A levéltárak szabályozása	21
4.3. A dokumentumanyag kontextusba helyezése	21
4.4. Kulturális képzés az összegyűjtött dokumentumanyagon keresztül	22
4.5. A történeti kutatás előrevitele	22
5. Következtetés	23
Jegyzetek	25